

חותמו של הקב"ה אמת ע"כ. ודבר זה צריך ביאור למה חותמו של הקב"ה אמת ולא שאר מדות משאר תוארים אשר יתוארו אל הש"י. ויש לפרש כי לכך חותמו של הקב"ה אמת מפני שהוא יתב' אחד ואין שני ולפיכך חותמו של הקב"ה אמת, כי אין דבר שהוא אחד רק האמת הוא אחד, ואי אפשר שיהיה האמת שנים שאם תשאל על האדם מה זה, הגה אם אתה אומר שהוא בהמה או חיה או עוף וכל הדברים אשר אתה אומר עליו הכל הוא שקר, והם רבים עד שאין קץ ואין תכלית אל השקר, ואלו האמת הוא אחד שהרי הוא אדם ולא ד"א, א"כ האמת הוא אחד, וכן כל דבר שקר הוא הרבה והאמת הוא אחד. וכן משמע מדברי הפיוט שתיקן בפיוט ר"ה אמת חותמו להודיע כי הוא אחד, הרי לך כי לכך אמת חותמו של הש"י להודיע שהוא אחד. ועוד כי יש י"ג אותיות מן הא' עד אות אמצעי מן אמת שהוא מ"ם באלפ"א בית"א, וכן יש י"ג אותיות מן המ"ם הפתוחה עד התי"ו באלפ"א בית"א והוא אות אחרון מן אמת, ואחד מספרו י"ג כי האמת הוא אחד לכך בין כל אות ואות מן אמת הוא י"ג במספר אח"ד. רק יש לפרש מה שחותמו אמת כי כל הנמצאים אף על גב שכולם ברא הש"י באמת מ"ם יש בהם בחינה שהם נוטים חוץ מן האמת, שהרי כל הנמצאים אפשרים מצד עצמם ואינם מחויבים, אבל הש"י מחויב המציאות, וכבר התבאר כי ההפרש שהוא בין האמת והשקר שהאמת הוא נמצא לגמרי והשקר אין לו מציאות כלל, כי זהו ענין השקר ושאר הנמצאים אע"ג שהם נמצאים כיון שהם אפשרים מצד עצמם ומצד עצמם אפשר שלא יהיו נמצאים. הנה אין אתם האמת הגמור, כלל הדבר כי הש"י הוא האמת הגמור שהוא מחויב המציאות בעצמו והוא עצם האמת ואין זולתו, וג"כ מורה זה תיבת אמת שיש י"ג כמספר אחד בין אות לאות כי הוא יתב' אמת ואין זולתו אמת, ולכך יסד הפייט אמת חותמו להודיע כי הוא אחד, שלכך חותמו יתב' אמת כי הוא יתברך האמת הגמור שהוא מחויב המציאות ומאתו נותן קיום אל הכל, כי מכח אמת שלו שהוא אמת גמור שהוא מחויב המציאות בו מקום הכל, וזה שאמר כי חותמו אמת עצמו יתב' האמת, והבן הדברים מאוד:

ובפרק חלק (סנהדרין צ"ז, א') אמר רבא מריש הו"א ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיא ואמרי לה רב טביומי שמיא דאי הוה יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוי משני בדיבוריה זמנא חדא אקלע לאתרא דשמיא קושטא ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיב אתתא מנהון והוי ליה תרתין בנין יומא חד יתבה דביתו וקא חייפא רישה אתת שיבכתא טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא א"ל ליתה הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוי מעשה אמרו ליה במטותא מינך פוק מאתריך ולא תיגרי בהו מותנא בהנך אנשי. מאמר הזה קשה מאוד מה ענין המקום הזה יותר היה ראוי לירושלים שהיא עיר הצדק ולמה היה מדריגה זאת לעיר אחרת, גם לא מצאנו המקום הזה, ועוד אם המקום גורם שלא ישנה האדם האמת אם כן למה לא גרם לרב טבות שלא יהיה משנה, ויש לדעת כי עיקר המאמר הזה בא להודיע על מעלת האמת, שכל אשר נמשך אחר האמת שראוי אליו הקיום וכמו שאמרו חכמים קושטא קאי שקרא לא קאי, כי האמת ראוי אליו המציאות והשקר ראוי אליו ההעדר שלא יהיה נמצא, ואמר כי ההוא מרבנן ורב טבות שמיא ואמרי לה רב טביומי שמיא, ר"ל כי יש צורבא מרבנן אשר מדריגה שלו עליונה עד אשר נקרא שמו רב טבות, ר"ל שהוא טוב מסולק מן הפחיתות החמרי כי מי שיש בו פחיתות דבק בו הרע, ולפיכך אמר כי שמו רב טבות, ואיכא דאמרי כי שמו רב טביומי דבר זה יותר מעלה מן המעלה הראשונה, כי מעלה הראשונה שהוא מסולק מן הפחיתות עד שהוא טוב מצד עצמו ולא יכא דאמרי נקרא טביומי, ופי' טביומי שיש בו הטוב של היום כי היום יש בו האור שנקרא טוב גמור וכמו שאז"ל (פסחים ב', א') לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב והיינו כאשר הוא יום, וכך ר"ל בכאן שהיה לו מדריגה שכלית נבדל מן החומר כי האור יש לו מדריגה נבדלת מן החומר. ודבר זה בארנו בהקדמה אצל כי נר מצוה ותורה אור, ועוד בארנו דבר זה במקומות הרבה כי האור מורה על מעלה נבדלת מן הגשמי, ותראה כי כל הדברים שאינם מאירים הם גשמיים וכמו שבארנו פעמים הרבה, ולפיכך הזכות

ולכך סבר ב"ש במס' יבמות (ס"א, ב') כי לא נקרא שקיים האדם פריה ורביה רק בשנים מפני שזה התפשטות התולדות. וכאשר תבין עוד דברי חכמה עליונה, כי כאשר הגיע למקום ששמו קושטא ונסב אשה מהם ראוי היה לו להוליד שני בנים, כי כן הורע אשר הוא זרע אמת כמו שהיה זה שהגיע למדריגת קושטא, והוא ידוע בסוד החכמה, כי זרע אמת הוא בא מן המוח אשר חוט השדרה בו כח משני צדדין ימין ושמאל ולפיכך תולדות זרע אמת הוא שנים, דבר זה דברי חכמה ואמת:

דהוה דביתהו חייפא רישת כ"י ר"ל כי אין ראוי להמשך אחר האמת במדת הצניעות. וכמו שאמרו במסכת בבא מציעא (כ"ג, א') בהני תלת מילי עבידי צורבא מרבנן דמשני במילי ואחד מהם בפוריא כי הצניעות בשבילו ראוי שישנה האמת, והצניעות והאמת זה כנגד זה, כי מצד האמת אין ראוי לשנות כלל אך הצניעות דוחה האמת עד שמותר לשנות מפני הצניעות, וחייפא רישא דקאמר שהגיע אל דבר שראוי בו הצניעות, ובודאי שמותר לשנות בשבילו, ומ"מ היה זה גורם שמתו שני בנים, כי דבר שנתן לו בשביל שכל דבריו היו באמת ולכך היה לו הכל כסדר ולא היה יוצא דבר אחד מן הסדר הראוי, וכאשר היה משנה ומחליף האמת או נטל ממנו מה שבא לו בשביל שהיו כל דבריו נמשך אחר האמת ומתו בנים. ואמרו ליה צא מאתן כל' כי עתה לא יהיה מקומו האמת שכל עניינו היה כסדר האמת והיה מקומו קושטא שהיא האמת עד עתה שתייה מחליף האמת אף כי היה עושה בשביל הצניעות וכך צריך לעשות, מ"מ סוף דבר זה אינו אמת ונטלו בנים ממנו שנתנו לו מצד האמת, לכך אמרו צא מאתן. ומה שאמרו דלא תיגרי בו מותבא, כל' כי מדריגה זאת שהוא האמת מסולק לגמרי מן התעדר שאינו ראוי ואינו כסדר ולפיכך אין ראוי שיתיה עתה דבק במדריגה זאת, שאם כך, היה דבק במדריגה זאת והעדר ולא שייך זה במדריגה זאת כלל העדר שלא כסדר מה שאין נותן האמת. ועיקר המאמר הזה שבא להודיע מעלת האמת, שכאשר האדם נמשך אחר האמת שכל עניינו שהם שייכים אליו הכל הוא כראוי וכסדר, וכאשר הוא משנה בדיבורו כל אשר שייך לו יוצא מן הסדר הראוי:

והבהירות מורה על שהוא מסולק מן הגשמי, וזה שאמר טביומי שמיה שנקרא על שם היום שבו האור וכדכתיב ויקרא ה' לאור יום, ור"ל כי הת"ח נבדל לגמרי מן הגשמי עד שהוא נוטה אל המדריגה הנבדלת לגמרי עד שנקרא טוב יומי. והבן ההפרש שיש בין אלו שני לשונות, כי ללשונא קמא רב טבות שמיה דהיינו שהוא טוב מסולק מן הרע, ולאידך לישונא מסולק מן הגשמי שבו הרע. ומי שיש בו החכמה והתבונה יודע כי פירוש זה ברור:

ואמר כי אם היה נותן לו כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבורי, דבר זה מבורר כי הטוב במה שהוא טוב אין ראוי שיהיה בו השקר, כי הטוב בפרט הוא ראוי אל המציאות וכאשר בארנו דבר זה למעלה, שהרי כל מעשה בראשית נאמר בכל אחד כי טוב ובסוף הבריאה דהיינו בכלל הבריאה נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, כי הוא ראוי שימצא. ומפני זה אשר שמו רב טבות או רב טביומי אשר השם הזה מורה על המציאות לא היה משקר כי השקר בלתי נמצא, ולפיכך אמר שאם היו נותנין לו כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבורי, כי מצד הטוב אין כאן שקר אשר אינו נמצא. ואמר כי מריש היה אומר כי לית קושטא בעלמא, פי' כי העה"ז אינו עולם של אמת כלל ובטל האמת בעה"ז. ואמר כי הגיע לאתרא דשמיה קושטא, כל' כי זה שלא משנה ומשקר בדבור שלו הוא מגיע למדריגה ששמה קושטא והיה כל הנהגתו באמת ולא היה יוצא מן הסדר הראוי, ולפיכך אמר דלא מיית איניש בלא זמניה, כל' שכך הוא שבמדריגה זאת הכל כסדר ולא מיית אינש בלא זמני שזו יציאה מן הסדר כאשר מיית אינש בלא זמניה, כל זה היה גורם מדה זאת שלא היה משנה בדיבורו עד שהגיע למדריגה זאת שהיא מדריגת קושטא. ומה שאמר דנסב אתתא מנתן כל' כי גם אשתו שלקח היה כראוי וכסדר, ולא היה לו זיוג שאין ראוי לו וכמו שנמצא ברוב פעמים ולכך אמר דנסיב אתתא מנתן. ואמר שהוליד שני בנים גם דבר זה לפי הסדר והאמת כי התולדות הראוים לאדם הם שנים, כי התולדות אינם רק רבוי כדכתיב פרו ורבו והרבי אינו רק בשנים ולפיכך התולדות הראוים הם שנים.

אליו. ולכך אמר שנקרא טביומי הוא הטוב של היום שהוא האור :

ואם יש לך להבין מחלוקת זה מר אמר רב טבות שמיה ומר אמר רב טביומי שמיה תבין דברים גדולים, ובודאי היה למרע"ה מעלה זאת שלא היה משנה בדבוריה. ואל יקשה לך מה שאמר ההוא מדרבנן שקורא שמו על שם רבנן. דע כי שם רבנן שנקרא לחכמים הוא יותר גדול מן הנבואה, כי חכם עדיף מנביא וזה יותר שם הראוי אליו מן הנביא, ועוד רמז בזה שם משה כי מדרבנן מספרו כמספר משה ואחד נוסף שאינו מן המספר, ומה שאמר דאמר ליה ההוא מדרבנן דבר זה נקרא שאמר ליה כאשר היה משיג בענין משה והשיג דבר זה ממנו דבר זה נקרא שאמר ליה. ואמר שהגיע לאתרא דשמה קושטא בודאי היה מדריגת מרע"ה שהיה מגיע לאתרא דשמה קושטא, שמדריגתו היא האמת הגמור שעל ידו נתנה תורת אמת. ואמר כי נסיב אתא מנהון וזה כמו שפרשנו למעלה כי זה שמדריגתו כך כל אשר היה לו הוא במדת אמת, וזאת האשה היא צפורה שלקחה היתה ראויה לו מצד עצמה בתכלית, וכמו שבארנו בחבור גבורות השם אצל ויתן לו צפורה לאשה, וכאשר תבין מן שם צפורה שהוא עוף פורח באויר ואינו בעל חומר גשמי שאלו היה העוף חמרי גשמי לא היה פורח באויר, ולכך לא היתה חמרית וכמו שבארנו בכמה מקומות דבר זה, ולכך אמר כי נסיב מנהון אתא כי מצד האמת צפורה היא אשתו של משה. ואמר שגולדו לו שני בנים כמו שהיה לו למשה שני בנים אליעזר וגרשום, וקאמר דהוי דביתהו חייפא וכו' הרי זה בארנו למעלה כי אע"ג שמצד מדריגת ומעלת משה היה האמת ולא היה משנ', מפני מדת הצניעות שצריך האדם להיות נמשך אחריו מצד הזה צריך היה לשנות ודבר זה הוא יציאה אליו ממדריגת האמת הגמור. ואמר כי בשביל זה מתו שני בניו ודבר זה יש להבין מאוד מאוד מה שאמר שמתו שני בניו, דהיינו שלא היה להם מציאות במקום קושטא ושם היו נעדרים ודבר זה נחשב מיתה להם, כי לא היה לבניו מדריגה זאת כלל עד שלא היה להם כלל מדריגת האמת :

ויש לך להבין דבר גדול בחכמה כי דבר זה הוא הסבה שלא היה לבני מרע"ה מדריגה

ויש לפרש שכל המאמר הזה שכלי, כי מדריגת האדם שהוא טוב דהיינו שהוא מסולק מן פחיתות החמרי והוא נקרא רב טבות או רב טביומי שהוא שכלי ואינו חמרי, שהוא אינו משנה בדבורו ומי שהוא כך הוא מגיע למדריגת האמת, והוא נושא אשה מן אותה המדריגה שהוא אמת ויש לו בנים שם, וכך הוא מדריגת האדם שראוי אליו שם רב טבות או שם רב טביומי כמו שבארנו למעלה ענין השם הזה, שאדם כזה אינו משנה בדבורו לכך מדריגתו שמגיע עד מקום ששמה קושטא. רק מצד כי כל אדם אף שיש לו מדריגה זאת ואי אפשר שיהיה נשאר דבק שם ולא יהיה מסולק ממנה, בעבור כי האדם אי אפשר לו שלא יהיה משנה ומחליף האמת מצד הצניעות כי הצניעות הוא הפך האמת כמו שבארנו, ולכך יש סלוק והסרה משם, וכל זה ענין שכלי שבא לבאר ענין מעלת מי שיש לו מדריגת של רב טבות או רב טביומי שמדריגתו שאינה משנה בדבורו, והדברים האלו עמוקים עוד בחכמה מאוד והבן הדברים אשר אמרנו :

אמנם נ"ל כי המאמר הזה נאמר על מרע"ה, וזה שאמר אמר ליה ההוא מדרבנן ורב טבות שמיה או רב טביומי שמיה כי משה הוא נקרא טוב שנאמר ותרא אותו כי טוב, ובמסכת מנחות (נ"ג, ב') יבא טוב זהו משה וכו', ואמרי לה רב טביומי שמיה, ר"ל דוקא טביומי שמיה כי ביום שנולד באותו יום נקרא טוב ובודאי זה מעלה יתירה שהיה טוב מתחלת בריאתו וזהו מורה על הטוב הגמור, כי שאר אדם אפשר לומר עליו טוב מצד פעל זה או מצד דבר זה שיש בו, אבל אשר נאמר עליו ביום שנולד שהוא טוב אין זה רק שהוא טוב בעצמו והוא טוב גמור וזה טביומי שמיה. ועוד כי טביומי הוא שהיה לו הטוב של היום, שהיום טוב הוא האור כמו שאמרו ז"ל לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב ור"ל כי יש ליום הטוב שהוא האור, ומרע"ה היה לו ג"כ דבר זה שהרי פירשו ותרא אותו כי טוב שנתמלא כל הבית אורה, הנה כי טוב הנאמר כאן הוא האור שנקרא טוב כדכתיב וירא את האור כי טוב ודבר זה עצמו שנתמלא הבית אורה מורה על מדריגתו של משה העליונה וכמו שמפורש בכתוב כי קרן עור פניו וייראו מגשת

עלינוהו כמו שהיה לבני אתרן, ודבר זה כי מצד שהי' מרעיה במקום המדריגה העליונה שהוא האמת ודבר זה ראוי למרעיה, רק כאשר המדריגה הזאת מצד הצניעות שהוא לאדם אי אפשר שתהיה למשה אותה מדריגה ודבר זה מביא לו חסרון יותר ויותר משאלו לא הגיע כלל אל זאת המדריגה ודבר זה מבואר בדברי חכמים וגם בתורה כי קודש שנטמא הוא בשרפה וחולין שנטמא אינן בשרפה, וזה כי כאשר הדבר הוא קודש ונטמא הוא מקולקל יותר ויותר לפי שאין ראוי שיהיה בקודש דבר קלוקל, ולפיכך מרעיה כאשר הגיע אל המעלה העליונה הוא האמת ושם היו לו הבנים, ואי אפשר שתהיה לו המעלה הזאת רק היה יציאה מן מדריגת האמת על ידי מדת הצניעות ולכך היו נדחים בניו לגמרי מן המדריגה הזאת העליונה. ולכך אמרו לו פוק מאתרן דלא תגרי בן מותנא, כי מצד הזה יש למרעיה סלוק ממדריגה של קושטא, ואין הדבר הזה פחיתות אליו ח"ו כי דבר זה הגיע ממדריגת הצניעות, רק שהמדריגה של קושטא אי אפשר שיהיה לאדם מצד מדריגת הצניעות, והבן הדברים האלו מאוד, ודבר זה נראה שרצה לפרש רבא כי מדבר זה יש לך להבין כמה דברים גדולים מאוד, ויש לך להתבונן בשם רב טבות ורב טביומי כי הוא דבר עמוק מאוד:

בסוטה (מ"ב, א') ד' כתות אינן רואות פני שכינה כת חנפים כת לצים כת דוברי שקרים כת מספרי לשון הרע, כת לצים דכתיב משך ידו את לווצים כת דוברי שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חנפים דכתיב כי לא לפני חנף יבא כת לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ע"כ. דע כי שמו הגדול יש בו ד' אותיות, המורים על אמתתו יתב' שהוא יתב' קדמון והוא אחד ושהוא ברא הכל והוא ית' מעמיד ומקיים הכל אחר הבראם, כי אף אחר בריאת העולם אין העולם עומד בעצמו רק שהוא ית' מקיים העולם. והיורד שהיא ראשונה בשמו הגדול ית' מורה על שהוא אחד, כי היורד אין חלוק בעצמה, כי האותיות אפשר לחלקם כי היורד אפשר לחלק ולעשות ממנה שני יודיין חוץ מן היורד שהיא אות קטן א"א לחלקה לשנים. ואחדותו ית' הי' קודם שנברא העולם, וכן אמרו (פדר"א פ"ג) קודם שנברא העולם

היה הוא ית' אחד ושמו אחד, ולכך היורד שמורה על אחדותו ית' הוא קודם. והיורד שבשמו הגדול מורה שהוא יתב' ברא העולם, כי ברא העולם בתיא וכדכתיב אלה תולדות השמים בהבראם בתיא בראם, היורד בשמו הגדול מורה שהוא יתברך מעמיד העולם עד שהוא עומד כמקל זקוף מבלי נטיית ימין ושמאל כמו היורד הזאת שהוא כמו מקל זקוף, והיורד האחרונה בשמו הגדול יתב' מורה שהוא ית' מחדש בכל יום מעשה בראשית. ולפיכך שני תהיין בשמו הגדול התיא ראשונה מורה שהוא ית' ברא את העולם, התיא שניה מורה שהוא ית' מוציא תולדות העולם וכדכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בתיא בראם. ולכך אמר כת חנפים אינו רואה פני שכינה, כי המחניף מדבר אחד בפס אחד בלבד והרי המחניף הוא מחולק לשנים, ואין רואה פני שכינה אשר היורד בשמו מורה על שהוא יתב' אחד בכל צד מבלי שום חלוק בעולם והמחניף הוא מחולק שהוא אחד בפס אחד בלבד. כת לצים פי' הליצנות הם דברי הבאי שעושה מעשים שאין בהם ממש כלל כמו שהוא כל ליצנות, ולפיכך אין רואה פני שכינה אשר בשמו אות התיא ראשונה שהוא מורה כי הוא יתב' ברא כל העולם ואין בעולם דבר אחד של ריקן וחבל ושל בטלה רק כל תבירא הוא לצורך, אף שרואה האדם ויחשוב כי דבר זה הוא לבטלה אבל אין הדבר כך כלל רק הכל לצורך, לכך אין רואה פני שכינה הלך שהולך אחר דברי הבאי ודברי בטלה. כת מספרי שקרים אין רואין פני שכינה כי יש בשמו הגדול ויין שמורה שהוא ית' מקיים העולם ומעמידו, וזה מפני שהם נבראים באמת ולכך יש לו קיום כי קושטא קאי דכתיב סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר, ר"ל כי הנבראים סמוכים ומקוימים לעד ולעולם מפני שהם עשויים באמת ובישר, ולכך מספרי שקרים אינם רואים פני שכינה כי היורד מורה על האמת. כת מספרי לשון הרע הוא חלשון שמוציא הדבור הרע לפעל והדבור הוא תולדות האדם ולפיכך נקרא הדיבור פרי כדכתיב גיב שפתים מלשון תנובת שדי, עוד ינובון, שהדבור היוצא מן האדם פרי שמוציא האדם לפעל שכל דבר שמוציא האדם אל הפעל הוא פרי שלו, ועיין בפרשת וארא בדברי הראב"ע ז"ל אצל